

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscript Library

No. ^{Ref.}
_{Bar.}

633

Title: *Laghu Kauhundi*

633

लघुकौमुदि:

Incomplete

: <u>Laghu Kaumudi</u> :		Title
:	:	Author
:	:	Editor
:	:	Year, Vols.
:	:	Publisher
633. :	: <u>Endo Choudhury</u> :	Remarks

मुद्रा ३०/५

633

लघु को मुदी वे-२५

ल. को. श्रीगणेशाय नमः गुरुभ्यो नमः अविष्मत्त नत्वा सरस्वतीदेवीं
 १ शुद्धांगुण्यां करोम्यहं पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धांतकोमुदीं १
 अइउण् ऋलृक् ऐओऽ् ऐओच् हयवरट् लण् अमङ्णनम्
 सभञ् घठधष् जवगडदश् खफछठथचटतवु कपय् शष
 सरहल् इति सूत्राण्यणादिसंज्ञार्थानि हकारादिष्वकारउच्चा
 रणार्थः लण्मध्येऽसि संज्ञकः हलंत्यं हलिति सूत्यमित्यात् ह
 लंत्यं उपदेशेत्यंहलित्यात् उपदेशाद्योच्चारणं सूत्रेष्वदृष्टं

श्रीः
 १

पदं सूत्रांतरादनुवर्तनीयं सर्वत्र अदर्शनं लोपः प्रसक्तस्यादर्शनिं लो
 पसंज्ञं स्यात् तस्य लोपः तस्येतो लोपसंज्ञं स्यात् णादयो णाद्यर्थाः
 आदिरंत्येन सहेता अंत्येनेता सहित आदिर्मध्यगानां स्वस्य च संज्ञा
 स्यात् यथा अण् इति अइउवर्णानां संज्ञा एवमचहल् अलित्याद
 यः उँ कालोऽस्त्रदीर्घप्लुतः उश्च उँश्च उँश्च वः वाँ काल इव कालो
 यस्य सोच् क्रमास्त्रदीर्घप्लुतसंज्ञः स्यात् सप्रत्येकमुदात्तादिभेदे
 तत्रिधा उच्चैर्दत्तः तात्वादिषु सभागस्तानेषूर्ध्वभागे निष्पन्नो

ल. को चूउदात्तसंज्ञः स्यात् नीचेरनुदात्तः तात्वादिषु सभागस्थानेष्वधोभा
 २ गेनिष्पन्नोचूअनुदात्तसंज्ञः स्यात् समाहारः स्वरितः उदात्तानुदा
 तत्वेवर्णधर्मो समाक्रियते यस्मिन् सोचूस्वरितसंज्ञः स्यात् सन
 वविधोपि प्रत्येकमनुनासिकाननुनासिकत्वाभ्यां द्विधा मुखना
 सिकावचनोनुनासिकः मुखसहितनासिकयोच्चार्यमाणोवर्णो
 नुनासिकः स्यात् तदित्थं अइउऋएषां प्रत्येकमष्टादशभेदाः लृ श्रीः
 वर्णस्य द्वादश तस्य दीर्घाभावात् एचामपि द्वादश तेषां ऋ स्वाभा २

प्रयत्न
 वात् तुल्यास्यप्रयत्नसवर्णं तात्वादिस्थानमाभ्यन्तरं श्वेत्येतद्वयं यस्य
 यस्य येन तुल्यं तन्मिथः सवर्णं स्यात् ऋलवर्णयोर्मिथः सावर्ण्यं वा
 च्यं अकुहविसर्जनीयानां कंठः इचुयशानां तालु ऋदुरषाणां मूर्धा
 लृतुलसानां दंताः उदूपध्मानीयानां ओष्ठो यमडणनानासिका
 च एदेतोः कठतालु ओदेतोः कठोष्ठं वकारस्य दंतोष्ठं जिह्वामू
 लीयस्य जिह्वामूलं नासिकानुस्वारस्य यलोद्विधा आभ्यन्तरोवा
 ह्यश्च आद्यः पंचधा स्पृष्टेष्वस्पर्शद्विरुतविरुतसंवृतभेदात् तच्च

ल. पु.

३

तत्र स्पृष्टं प्रयतनं स्पर्शानां ईषत्सृमंतस्थानां ईषद्विदृतमृष्मणां विदृतं स्व
राणां ऋस्वस्यावर्णस्य प्रयोगे संवृतं प्रक्रियादशायां तु विदृतमेव बाह्य
स्वेकादशाया विवारः संवारः श्वा सो ना दो घो षो षो षो ल्य प्राणो महा प्रा
उदात्तो नुदात्तः स्वरितः श्वेति खरो विवाराः श्वा सा अघोषाश्च ह्रस्वः सं
संवारा नादा घोषाश्च वर्गाणां प्रथम तृतीय पंचमायण श्वा ल्य प्राणाः
वर्गाणां द्वितीय चतुर्थो शलश्च महा प्राणाः कादयो मावसाना स्पर्शाः
यणो तत्तुः शल उष्माणः ३ अचः स्वराः ५ कः ५ ख इति क ख योः प्राग

श्रीः
३

धसदशो जिह्वामूलीयः ५ पः ५ फ इति प फ योः प्रागर्ध्वविसर्गसदृश उपध्मानी
यः अं अः इत्यचः परावनुस्वारविसर्गो अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः अवि
धीयमा ञो ण उदिच्च सवर्णस्य संज्ञा स्यात् तत्रैवाण् परेण णकारेण कुचुटु
तुपु एते उदितः तदेवम इत्यष्टादशानां संज्ञा तथेकारोकारो ऋकारस्त्रिं
शतः एवमकारोपि एच्चाद्वादशानां अनुनासिकाननुनासिकभेदेन यवला
द्विधा तेनाननुनासिकास्ते द्वयोर्द्वयोः संज्ञा परः सन्निकर्षः संहिता वर्णाना
मतिशायितः संहिता संज्ञः स्यात् हलो नंतराः संयोगः अक्षिरव्यवहि

ल. ताहलः संयोगसंज्ञासुः सुमिः तं पदं क्वं तं तिः तं च पदसंज्ञं स्यात् इति सं
 ध. शाप्रकरणं इकोपणाचि इकः स्थाने यण् स्यादचि संहितायां चिषये सुधा
 उपास्य इति स्थिते तस्मिन्निति निदिष्टि पूर्वस्य सप्तमीनिर्देशेन विधीयमा
 नं कार्यं वर्णातिरेणा व्यवहितस्य पूर्वस्य ज्ञेयं स्थानेतरतमः प्रसंगे सति स
 दशतमजादेशः स्यात् कथं य उपास्य इति स्थिते संयोगांतस्य लोपः
 संयोगांतं यत्पदंतस्य लोपः स्यात् अलोऽयस्य षष्ठीनिर्दिष्टोऽयस्य आदेशः श्रीः
 स्यात् इति प्राप्ते यणः प्रतिषेधो वाच्यः सुध्युपास्यः मध्वरिः धान्त्रशः

४

ल. को. लाकृतिः ऐचायवायावः एचः क्रमात् अयू आव आयू आव एते स्युरचि य
 ध. था संख्यमनुदेशः समानां सप्तसंबंधी विधिर्यथा संख्यं स्यात् हरये विष्णु
 वेनायकः पावकः वांतोयि प्रत्यये यादो प्रत्यये परे ओदो तोर वावोस्तः
 गव्यं नाव्यं गोयूतो ह्रस्वपसंख्यानं अध्वपरिमाणे च गव्यूतिः ओदं
 हुणः ओदः च गुणसंज्ञः स्यात् तपरः सत्कालस्य तपरस्तापरो वा उच्चा
 र्यमाणसमकालस्येव स्थसंज्ञा स्यात् आहुणः अवर्णादचि पूर्वपर
 योरको गुणादेशः संहितायां उपेन्द्रः रमेशः गंगोदकं उपदेशे ज

पदांतयोर्व्यवयो

न. को. नुनासिकइत् उपदेशेनुनासिकोऽजित्संज्ञः स्यात् प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनी
५ याः लण् सूत्रस्थावर्णेनिसहोच्चार्यमाणोरेफोरलयोः संज्ञा उरण्परः ऋ
इतित्रिंशत् संज्ञेत्यक्तंतत्स्थानेयोण्सरपरः सन्नेवप्रवर्तते कृच्छ्रिः तक्का
रः लोपः शाकल्यस्य. अवर्णपूर्वयोर्लोपोवाशिपरे पूर्वत्रासिथ सपादस